



Anmærkninger,
over
Verdens Almindelige Historie,
af
Peter Friderich Suhm.
Fortale.

Disse Anmærkninger over den Engelske Verdens Almindelige Historie, oversat paa Tydskt først under Doctor Baumgartens Opsyn, og nu under Semlers, have allerede over de 15. første Tomer af Historien i sig selv, og de 4. første Tomer af Supplementerne ligget færdig skrevne siden de Aar 1756. og 1757., og kun biet paa en beqvæm Leilighed at komme i Trykken, hvilken, da den nu tilbyder sig, agter jeg efterhaanden at udgive dem iblant Selskabets Afhandlinger. Men som den ene Dag lærer den anden, saa har jeg nu udsløttet og forandret meget, saa at Anmærkningerne over den første Tome nu udgiøre mindre end

den

den halve Deel imod det første Udkast. Den største Forsskiel reiser sig dog af det jeg nu har udeladt et Udtoget af Jablonskys lærde Bog om de Egyptiske Guder, som befandt sig i mit første Udkast. Da Bogen er ny og ei rar eller kostbar, og desuden findes fuldstændig recenseret i mange Journaler, saa har jeg giort mig saa meget destomindre Betænkning over at udelade Udtoget af den. Enhver mærker vel selv ved Igiennemlæsningen af disse Anmærkninger, at de mest gaae ud paa at forsøge Forfatternes Fortællinger, undertiden videre at stadfæste dem, og sielden at imodsig dem, og end mere sielden at imodsig Doctor Baumgarten, hvortil baade min Alder, og hans Anseelse, men fornemmelig Rigtigheden af hans Noter have forpligtet mig, særdeles, da jeg reent ud maa tilstaae, at jeg af dem haver lært mange Ting, som jeg ei tilforn vidste.

Anmærke

Anmærkelinger,

over den I. Tome

af

Verdens Allmindelige Historie.

De Engellske Forfatteres Fortale. Pag. 80.

Her er en Sukommelse-Seil; thi det er bekiendt at det var ei Manerho, men den Pheniciske Historieffriver Sambonifacho, som forfærdigede sin Historie efter den Præsts Jerombals Beretninger, hvilket de lærde Forfattere ogsaa forhen udi samme Fortale P. 65. rigtigen have anført.

Pag. 118. §. 135. Rudbek er den, som i sin Atlantica haver, skönt forgieves, søgt at vise at Paradis haver ligget i Sverrig.

P. 125. §. 146. De østerlandsske Folk bruge ei alene i vore Tider det Ord Paradis for dermed at betegne et lystigt og behageligt Sted, men de gamle Perser have endog be-
tient sig deraf i samme Mening som Pollux
ex edit. Amst. 1706. f. vidner l. 9. c. 3. Segm.
13. pag. 984.: „Paradis synes at være et
„barbarisk Ord, der ved Omgang er kommet
„i det Græske Sprog, som mange andre
„Persiske Ord„. Herved fuldkaster og

Pollux

Pollux deres vrangne Mening, der ville udelede det Ord Paradises Bemærkelse af det Græske Sprog, iblant hvilke er Suidas ex edit. A. Porti t. 2. p. 431. i det Ord Paradis. Dog kan ikke nægtes, at jo Grækerne have ofte betient sig af dette Ord for at betegne en Hauge, som iblant andre Plutarchus ex edit. Frsta. 1599. f. t. 1. p. 1024. in vita Artaxerxis.

N. 126. §. 146. At de Indvaanere paa Ceilon, som ere Mahometaner, holde for at Paradis haver ligget paa bemelte De, det bevidnes i J. A. von Mandelslo Morgenländische Reise-Beschreibung. Schleswig 1668. f. p. 132. Jürgen Andersen orientalske Reise-Beschreibung ib. 1669. f. p. 86., og Baldæi Beschreibung von Malabar und Ceilon. Amsterdam 1672. f.

N. 127. §. 146. Til de Steder, som Forfatterne opregne om Paradises Beliggende, kan og regnes: Det døde Hav, hvor de 5. Stæder forhen have ligget, af hvilken Mening Jonas Korre er udi sin Reise til det hellige Land 3. Supplement p. 34. etc. Men hans Grunde synes mig aldeles ikke at være uomstødelige.

supin Pag. 140. §. 164. Origenes ex edit. Caroli de la Rue Paris 1733. f. t. 2. p. 29. in Genesin har en besønderlig Mening om Betydningen af de Skind = Kiortler, som Moses beretter at Gud selv forfærdigede til vore første Forældre; Men hans Udleggelse er her, som fast overalt, allegorisk; En Naade at forklare Skriften paa, som vore Tider ikkun paa faa Steder betiene sig af, og det med god Grund, følgende derimod med bedre Grund en meer naturlig, den grammatiscalke og bogstavelige.

Pag. 150. §. 171. not. 132. B. Om det just er en afgjort Sag, at alle Manuscripta af den Hebraiske Text stemme overeens med hinanden i Tids = Regningen, derpaa kan høilig tviles, siden alle Hebraiske Bibles der hidindtil ere trykte, ere kun indrettede og sammenlignede med 2. à 3. Manuscripter. Den lærde Engellænder Kennicott i sit Skrift de conditione textus hebraici impressi Oxonii 1753. 8vo. Anglice, har allerede viist mange lectiones variantes i den Hebraiske Text af ældgamle Manuscripter, der findes i Engelland, og bliver han ved at fortsætte dette kostelige Arbeid, saa kan han maaskee vel og finde forskellige Læse = Maader angaaende Tids = Regningen. Hvo der ei haver hans Bog selv, kan finde Under =

Udretning om den i Journal Britannique T. II. art. 3. p. 43., og art. 6. p. 360., og Actis eruditorum pro anno 1755. p. 241. Udi det store og prægtige Værk, som Zoubigant haver nylig udgivet i Franckerige over den Hebraiske Bibel, findes kun liden Oplysning saavel herom, som om andre Ting, men vel store Ord og prægtige Løfter. At de 70. Udtolkere have rettet deres Tids-Regning ind efter Hedningernes, for derved at rødde adskillige Anstøds-Stene af Beien, det er lettere sagt end beviist; thi havde det været deres Tanker, da havde de vel end meer søgt at gjøre begge Regninger hinanden lige; thi der bliver dog en uendelig Forskiel imellem de 70. Udtolkeres Tids-Regning, og Chaldæernes og Egypternes. Jeg er snarere af de Tanker, at den Tids-Regning, som de 70. Udtolkere have brugt, har saaledes befundet sig i deres Exemplar af den Hebraiske Text, hvilket jeg aldeles ei anfører for at bestyrke Bisheden af deres Tids-Regning, men alene fordi jeg anseer det for Sandhed; thi jeg har vel tilforn agtet deres Regning for den rigtigste, men nu efter noie Overleg fundet, at de Beviser, der ere for den Hebraiske Tids-Regnings Rigtighed, ere af langt større Vægt, end de der ere enten for den Græske eller Samaritanske.

Pag. 169. §. 188. De gamle Perser have ei alene henført Adams Hvile-Sted til den De Ceilon, men de nærværende Indvaanere paa Ceilon gjøre det endogsaa selv, som Baldæus, Mandelslo p. 132., og Olorius in historia Emanuelis Portugalliæ Regis l. 4. f. 144. p. I. ex edit. Colon. 1574. in 8vo. vidne, og vise ei alene paa det saa kaldte Adams Bierg efter Jürgen Andersens Beretning p. 84. tvende Fodspor udi Bierget, som skal være efter Adam, men endog tvende Rister, hvorudi, efter Olorii Sigende, de foregive, at Adams og Evæ Legemer ligge begravne. Til dette Bierg skee ogsaa mange Pillegrims-Reiser af Mahometanerne. Ligesom Mahometanerne gjøre sig store af at have Adams og Evæ Legemer paa den De Ceilon; saa gjøre og de Christne Munkke i Jerusalem sig ei mindre til deraf, at de paa det Bierg Calvaria endnu fremvise Adams og Evæ Hoveder, efter Gemelli Carrero hans Beretning udi hans Reise omkring Verden i den Franske Oversættelse.

Pag. 196. §. 216. Udi Teyten sige Forfatterne at den Rift, som udi Syrien vistes at skulle have sluget Syndflodens Bænde i sig, haver været i Heliopolis, men i Noten (N) henføre de den til Hierapolis, hvilket sidste ogsaa er rettere, som man kan

Erh. Selst. Skr. I. D. D see

see af Luciani Syriske Gudinde udi hans
Bærkers 3. Tome p. 451. efter J. F. Reitzii
edition Amsterdam 1743. in 4to.

Pag. 223. §. 239. Not. (P.) Til
de Vidnesbyrd som Forfatterne anføre af
Josepho om de Gamles lange Liv, kan leg-
ges følgende: Lucianus T. 3. p. 211. i det
Skrift, som handler om dem, der have levet
længe, vidner, at der ere hele Folk, som leve
længe, iblant andre Seres, der opnaae en
Alder af 300. Aar, hvortil nogle give Luf-
ten, andre Jorden, og atter andre deres
Levemaade, i det de ei drikke andet end
Vand, an som Marsager, og Valerius
Maximus l. 8. c. 13. ex. 7. ext; at Xenophon
haver in Periplo skrevet, at en haver levet
indtil 800. Aar. Bore Nordiske Historier
berette og om de tvende Konger Ani og
Snær at de bleve meget gamle, og at den
sidste i sær levede i tre Mænds Alder.

Pag. 317. §. 339. Forfatterne mene,
at der kan haver været eet Tungemaal for
Syndfloden, og det fordi de første Mennes-
sker levede saa længe, hvilke derfor lettelig
kunde forplante deres Sprog paa Efterkom-
merne uden mindste Forandring; Men mig
synes at følgende tvende Grunde snart kan
bringe en paa andre Tanker: 1.) Det store
Antal af Mennesker, som efter al Formod-
ning

ning haver været i Verden for Floden, og som efter Whistons Tabelle udi denne Historie pag. 222. beløber sig til en utrolig Mængde, skiont Doctor Baumgarten be-
 regner den noget mindre, men dog for stor til at troe, at det har været Adam eller nogen af Patriarcherne mueligt at vedligeholde
 Overeenstemmelse i Sprog iblant saa mange. Og 2.) at det er umueligt andet, med mindre
 Gud vil gjøre Mirakler, end at der jo maa altid blive mange og fra hinanden skilte
 Sprog; thi det viser de i vore Tider levende Menneskers adskilte Tyne og Formue til at
 udsige, eller ikke udsige visse Bogstaver og Lyd, hvilken er langt større end de fleste
 maafee legge Mærke til; At jeg nu skal for-
 bigaae Distancen, der da, ligesaavel som nu, har været imellem Menneskernes Boliger,
 og de adskillige Ting, som paa adskillige Steder ere blevne opfundne. De lærde
 Forfattere tilstaae derfor selv ogsaa, at der have for Syndfloden været adskilte Dia-
 lecter, hvilket synes mig at være næsten det samme, som at tilstaae, at der have været
 adskilte Sprog; thi Dialecterne forandres saaledes efterhaanden, at den ene ei til sidst
 ligner den anden. Ikke heller er Tiden fra Skabelsen til Syndfloden saa kort, at det i
 den skulde have været umueligt at blive meer end eet Sprog; thi efter den Hebraiske Tids-

Regning beløber den sig til 1656. Aar, og efter den Græske til endda langt flere, hvilkfen Tid er meer end tilstrækkelig nok for at frembringe mange Sprog.

Pag. 318. §. 341. Til de Sprog som Forfatterne anføre at være blevne anseete som Mødre for alle andre, maa legges det Gothiske, hvilket endeel Svenske Skribenter have udgivet for det ældste Sprog, og i det mindste for Moder til alle Europæiske. De fleste i denne Sag førte Beviser ere intet mindre end Beviser, og troer jeg, at om Noah, eller nogen af hans Sonner stode nu op, og taledede det i deres Tid brugelige Sprog, skulde ingen forstaae dem. Dog haver det største Skin af Rimelighed, at de østerlandiske Sprog, nemlig det Hebraiske, Syriske, Arabiske etc. mest komme overeens med det Sprog Noah haver tallet; thi af bemelte Sprog kan lykkelig forklares de udi Moses Skrifter brugte Navne, og desuden ligge de Lande nærmest Stederne, hvor Arken blev staaende, og hvor Sprogenes Forvirring skede, saa at man derfor ei har nogen billig Marsag at tvile paa, at jo bemelte Lande have været af de først bebygte efter Syndfloden, hvilket ogsaa alle gamle Historier vidne, saa vel som de mægtige Riger bevise, hvilke der ere opkomne førend paa andre Steder.

Pag.

Pag. 356. §. 398. Intet er vel rigtiggere end at det Kongelige Regiment er af alle det ældste; thi da Menneſterne først fulde paa de Tanfer at ſkille ſig ved deres Frihed, dertil drevne deels af den Bold, ſom de stærkere forovede imod de ſvagere, deels af Frygt for vilde Dyr, var det langt lettere og ſimplere at underkaſte ſig eens Regiering, end at opfinde et paa Skrue ſat Regiment, hvilket Tiden alene haver været i Stand til at frembringe. Saadan Kongelig Regiering havde og meeft Overeenſtemmeſe med den patriachalſke eller faderlige, ſom endda af alle er den ældſte og naturligſte, og i Begyndelſen den eenſte muelige. Derimod kan jeg ei være eenig med Forfatterne i, at de første Menneſker ſaae udi deres Konge-Bal fornemmelig paa Fromhed og gode Sæder; thi det er langt rimeligere, at de meer have ſeet paa Kræfter og Behændighed, ſom de meer fornødne Egenſkaber, baade for at fælde vilde Dyr, ſaa og for at ſætte ſig imod onde Menneſkers Foretagende. Det er vel og Naarsagen, at Skriſten kalder den første Konge Nimrod en vældig Jæger. At det Kongelige Regiment er det ældſte af alle, berøer dog ei alene paa Formodninger og rimelige Slutninger; men og paa gamle Skribenters udtryffelige Bidneſbyrd, iblant andre Saluſtii in Catilina p. 3. ex edit. Dres-

deni 1699. in 12mo. Det er ellers artig
 at læse hvorledes Hedningerne, som Lucre-
 tius l. 5. p. 135. ex edit. Amlt. 1626. in 8.
 Vitruvius l. 2. p. 18. ex edit. Joannis de
 Laet 1649. in f., have forestillet sig at Men-
 neskerne ere efterhaanden komne ud af deres
 naturlige Dumbhed, og have gemeenlig ved
 Hændelser opdaget de Ting, som nu ere mest
 nyttige i Livet; Thi endskjønt man maa til-
 staae, at endeel hedenske Skribenter ere her-
 udi gangne for vidt, og have forestillet de
 første Menneker alt for fæisse, da dog
 Skriften overeenstemmende med Fornuften
 viser, at de første nødvendig maa strax have
 kunnet bruge deres Fornuft, ja endog lært
 visse Ting umiddelbar af Gud selv; saa maa
 man dog og paa den anden Side tilstaae,
 at de fleste Lærde gemeenligen forfalde snarere
 til den anden Afvei at tillegge de første alt
 for store Guldkommenheder i Forstandens
 Brug, hvilken vrange Mening bemelte Hed-
 ningers Tanker herligen kan tiene til at igien-
 drive, at jeg nu ei skal tale om Videnskabers
 og Konsters langsomme Fremvæxt, og den
 utrolige Ukyndighed, hvorudi mange Folk
 endnu ere nedsænkte. Overalt er denne Ma-
 terie ei alene een af de behageligste, men endog
 vigtigste at undersøge, og hvortil Jens
 Kraft, Professor i Sorøe hans Afhandling
 om de vilde Folks Indretninger meget kan
 tiene,

tiene, et af de smukkeste Skrifter, som jeg har læst paa vort Maal, og hvorudi Autor viser en stor Tænke-Kraft, og vidtløftig Læsning.

Pag. 356. §. 399. Ligesom endeel hedenste Skribenter giøre Krig og Ueenighed ældre end Jordens nu værende Forsatning, saa tilskrive andre dem derimod en langt yngre Oprindelse end Skriften lærer os i Bedarlaomors og andres Exempler. Saaledes henfører Justinus l. c. 1. p. 7. ex edit. Lugd. Bat. 1701. in 8vo. De første Krige til den Egyptiske Konges Dexoris eller Sesostris, den Scythiske Tanai, og den Assyriske Nini Tider, hvilke alle ere efter mine Tanker langt yngre end Moses. Ja Sallustius i Catilina p. 4. anseer Cyrum i Asien, og Athenienserne og Lacedæmonierne i Europa for de første Begyndere til Krig, hvorudi han dog uden al Tvil mærkelig haver feilet. At de første Vaaben ikke have været andet end hvad enhver kunde faae i Haanden, det bevidner Horatius Serm. l. 1. Sat. 3. v. 101. Ungvibus & pugnibus, dein fustibus, atque ita porro Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus. Casiodorus ex edit. Genev. 1630. in 4to. Var. l. 1. Ep. 30. p. 31. skriver herom saaledes: „ Det er bekiendt at de første Uvenner ei

„ brugte Baaben imod hinanden, men prøg-
 „ lede hverandre brav af med Næverne,
 „ hvorfor og Strid paa Latin kaldes Pugna
 „ af pugnis 3: Næver; Belus var den første
 „ som bragte Jern-Sværd i Brug, hvoraf
 „ Krig paa Latin kaldes Bellum „ Disse
 Beretninger om Menneskernes første Baas-
 ben ere baade naturlige, og mest overeens-
 stemmende med Videnskabernes Fremvæxt,
 og kan desuden sikkert følges, saasom de et
 imodsiges af Skriften.

Pag. 362. S. 407. Til de 3. Reiser
 som Doctor Baumgarten opregner at være
 udfomne efter det Engelske Værks Befiend-
 gielse, maa endnu legges vor bekiendte Soes-
 Capitain Nordens Egyptiske Reise, der
 paa Fransk er udgivet i Kiøbenhavn 1755.
 i 2. Tomer in Folio, hvor iblant mange andre
 nye Ting fornemmelig findes langt nøiagtig-
 gere og fuldstændigere Charter over Nilens
 Løb, end som forhen have været bekiendte.

Pag. 421. S. 503. De lærde Forfat-
 tere beskylde Egypterne for ei at have været
 stridbare, saasom Krigsmænd opdrages ved
 virkelige Krige og ei ved Spilfigtninger.
 Men mig synes at det som de tilforn selv
 have anført om deres store Krigs-Magt og
 Disciplin, kuldaster denne Sætning; Thi
 Sol-

Soldater, der ideligen øves hjemme, staae sig ganske vist ogsaa brav i Marken, hvorpaa vi i vore Tider have mange og mærkelige Exempler. Desuden viser deres Historie, at de ogsaa virkelig have været stridbare, endskjønt de fleste af deres Konger ei have været befængte med saa umaadelig Herkesyge, som fast alle andre Konger i Asien. At jeg nu skal forbigaae de mørke og fabelagtige Tider, hvor en Osiris, en Osymandyas forekomme mig, saa finde vi i den vissere Historie en Sesostris, en Necho, en Apries, der alle have været mægtige Konger og ført lykkelige Krige. Ja hvad fortæller ikke Xenophon i Cyri Historie l. 7. p. 406. af den Oxforders edition 1703. in 8. om Egypternes ubeskrivelige Tapperhed, da de Leiede af Cræso sigtede mod Cyrum, og alene af alle Cræst Krigsfolk gjorde deres Pligt? At Egypterne nu omstunder ere feige, da de ei have deres egne Konger, deraf kan man ei slutte, at de og have været feige i gamle Dage.

Pag. 428. §. 510. Dersom den fortreffelig lærde Mand's Pauli Ernesti Jablonsky Pantheon Aegyptiacum havde været ved Trykken bekiendtgjort, enten da Forfatterne skreve deres Historie, eller og Doctor Baumgarten sine Noter, saa havde de af den kun-

net have en mærkelig Hielp til Oplysning af Lærdommen om de Egyptiske Guder. Bemelte Skrift er vel et af de lærdeste og grundigste, der i vore Tider ere komne for Lyset, og som ei alene bør staae ved Siden af Seldens Bærk om de Syriske Guder, men endog langt over det. De Opdagelser, som der findes, ere bragte til al den muelige Bished, som kan have i saa mørke og gamle Ting, og hvorom ere ikkun saa faa Efterretninger. Den store Indsigt, som han besad i det Eoptiske Sprog, haver ei lidet hiulpet ham i disse lærde Undersøgninger. Jeg maa desværre skrive, besad, saasom Døden haver berøvet os ham Aar 1757., og derved skilt os ved en af Jordens største Sivather, en grundig, lærd, beskeden og fredelskende Theologus. Han selv derimod nyder en ævig Lykke i de Lyksaliges Boliger, og seer ei al den Jammer og Odeleggelse, som hans Fæderneland nu maa udstaae. Hvo der vil have den udførligste Efterretning, som kan faaes, om de gamle Egypters Theologie, maa læse hans Bog. Det som mest udi den vil forekomme mange sælsomt, er, at Jablonsky paastaer, at de himmelske Legemer have givet den første Anledning til Afgudsdyrkelse. Men foruden de Beviser, som han selv anfører, saa vidne Diodorus Siculus ex edit. Wesselingii T. I.

l. i. c. 11. p. 14., og Eusebius ex edit. latina Paris. 1581. f. in Præparatione Evangelica l. i. c. 6. p. 8., begge iblant de lærdeste Mænd, som Alderdommen haver havt, at de første Menneſker, og i Særdeleshed Egypterne, have udi Begyndelsen ei dyrket andre Ting end de himmelske Legemer. Vel giver den saa kaldte Salomons Wiisdom E. 14. v. 15. følgende Aarsag til Afguderiets Oprindelse, nemlig at en Fader, hvis Søn døde tilig, lod gjøre hans Billede, og tilbad det siden, og at den Skik siden blev optaget af mægtige Konger, som lode gjøre deres egne Billeder, og sende om i alle deres Lande, for at tilbedes og dyrkes af deres Undersaatter, med hvilken Fortælling Fulgentius Placiades in Mythologicis l. i. c. 1. p. 622. ex edit. Augustini von Staveren 1742. in 4to. istemmer, naar han beretter, efter en gammel ubekjendt Historieskriveres Diopanti Bidnesbyrd, at en rig Egypter ved Navn Svrophanes lod forfærdige sin afdøde Sønns Billede, og gav derved den første Anledning til Afguderie. Men da det er afgjort, at Salomon ei haver skrevet bemelte Bog, og Fulgentius er en af de senere Tiders maadelige Skribenter, saa er deres Bidnesbyrd ei meget at agte, helst de stride imod de faste Beviser, som man haver, at Afguderie er langt ældre end Billeders Forfærdigelse.

Den

Den eenfoldigste og naturligste Maade om Oprindelsen af Ilige Ting er altid den sikkerste at følge. Sikkert er det at troe, at Betragtningen af de store himmelske Lys, haver frembragt Afguderiet; sikkert er det og at troe, at Urter have været de Ting, som de første Mennesker frem for noget andet have offret til Guddommen, hvormed og Porphyrius ex edit. Cantabrigiensi 1655. in 8vo l. 2. §. 5. de Abstinencia p. 53. kommer overeens, videre berettende pag. 57. §. 9. at Hunger, og den Skade, som visse Dyr altid giøre, eller og ved særdeles Hændelser have giort, haver siden drevet Menneskerne til først at ihjelslaae og æde Dyr, og siden at ofre dem til Guderne, til hvilken Menings Bestyrkelse han og anfører adskillige Exempler, som ikke ere af ringe Bægt, dog alene i Henseende til Oprindelsen af de hedenske Ofringer, hvorom jeg alene her taler.

Pag. 450. §. 548. Ei alene Herodotus og Diodorus, som Forfatterne anføre, men og Pomponius Mela ex edit. Amstelod. 1685. in 8vo. l. 1. c. 9. p. 20. beskriver de Ægyptiske Fruentimmer saaledes. Hvorfor man saa meget meer maa forundre sig over Plutarchus, naar han i sine Ægyptisks Regler T. 2. p. 142. skriver, at det Ægyptiske Fruentimmer brugte fra Arilds Tid af ingen Sko, for derved at erindre sig at

at de smukt skulde sidde hjemme. Plutarchus
maa derfor enten selv have forhuffet sig, eller
og maa Egypter i Stedet for et andet Folk
have ved en Afssriver: Feil indsnegget sig i
hans Text.

Pag. 503. S. 619. Den store Jablonsky nægter, at der nogensinde haver
levet et Menneſke af det Navn Thoth, og
holder derimod for, at han ikkun haver væ-
ret et Symbolisk Navn af den Gud Ptahas,
og i en endda egentligere Mening ei betydet
andet end de Pillere, udi hvilke Videnska-
berne bleve indgravne. Men for at vise
hvor Forskiellige Menneſkernes Meninger ere
udi een og den samme Sag, saa vil jeg
fremføre ikkun eet eeneste Exempel af en ikke
mindre lærd Mand end Jablonsky, som hol-
der med den gamle Sætning, at Thoth
virkelig haver været et Menneſke, og levet i
de ældste Tider udi Egypten. Denne Me-
ning findes med mange Vidnesbyrd bekræf-
tet udi den fortreffelig lærde Mands J. G.
Wachters Naturæ & Scripturæ Concordia
sect. 3. c. 1. (70.) ex edit. Lipsienſi 1752.
in 4to. Nu maa man vel tilſtaaе at ingen
tilforn haver med den Noie og paa ſaa ud-
førlig en Maade undersøgt alt hvad ſom an-
gaaer Thoth, ei heller været ſaaledes i Stand
dertil, ſom Jablonsky, formedelſt hans ma-
geløſe Kundſkab i det Coptiſke Sprog,
hvorfor

hvorfor og den Anmærkning, at Egypterne have kaldet forommeldte Pillere Thuorhi, er ypperlig, og giver et stort Lys i denne mørke Sag. Men med alt det synes mig dog, at det er meget tungt, at imodsig alle gamle Skribenters eenstemmige Vidnesbyrd, at Thoth eller Hermes haver været en vis Mand, som i de ældste Tider levede i Egypten. Dersom det kan være mig tilladt at fremføre en Sietning efter saa store Mand, saa gif det vel an at sige, at Thoth haver virkelig levet i Egypten, og været ndi sin Tid berømt for Visdom, saa og først opfundet, ikke Hieroglypher, hvilke ere langt ældre, men Bogstaver, maaskee dem som Præsterne brugte, at Egypterne have efter ham siden opkaldet alle de Steen-Pillere, hvorpaa de lode deres Videnskaber udgrave, og derhos anseet enten ham selv, eller Phthas under det Tilnavn Thoth, for Skyns-Gud af bemelte Pillere. Hvorom Alting er, saa bliver det vel unægteligt, at man ei kanjanssee Thoth for at have opfundet, end sige bragt til Fuldkommenhed, alle de Videnskaber, som gemeenligen tillegges ham, baadelfordi det er meer end 100. Mand's Arbeide, og man ogsaa desuden finder et herligt Vidnesbyrd herimod hos Galenum edit. Juntina Venetiis 1625. in f. T. 8. f. 66. p. 1. contra Julianum c. 1., hvor han beret-

ter,

ter, at Ægypterne havde den Brug, naar noget nyt blev opfundet i Videnskaberne, da at lade det prøve i alle de Lærdes Forsamling, og siden uden Autors Navn indskrive paa Steen=Villere. Heraf er det klart, hvi saa mange have udgivet Hermetem for Opfinder af fast alle Videnskaber, og tilskrevet ham saa mange 1000. Bøger, saa og hvi man fast ei finder nogen lærd Ægypters Navn optegnet. Mig synes, at her er et beqvæmt Sted at indføre, hvad jeg ved min Læsning af de gamle Skribenter haver anmærket, at de udi Videnskaber tillegge enten Hermeti eller Ægypterne at have opfundet. Dog vil jeg lade mig nøie med at henvise Læserne til Stederne selv hos de gamle Skribenter, uden at indlade mig i nogen vidtloftig Undersøgning, hvor vidt de have havt Ret eller Uret i at tillegge Ægypterne Æren for saa mange Videnskabers Opfindelse, saasom saadan Undersøgning vil blive heel vanskelig og mørk, om ei næsten umuelig at bringe til Bished. Følgende gamle Skribenter tillegge Hermeti at have opfundet Bogstaverne, og deres rette Lyd, saa og Skrift: Plato ex edit. H. Stephani 1578. in f. c. versione Serrani T. 2. in Philebo p. 18.; Cicero ex edit. Elzeviriana L. Bat. 1642. in 12mo. op. phil. T. 2. p. 139. 13. de natura Deorum; Sanchoniathon apud Euse-

Eusebium Præp. Evang. l. 1. c. 6. pag. 8.;
 Diodorus T. 1. l. I p. 19., endskönt Eugenius
 Erkebisp af Toledo ap. Sirmondum ex
 edit. Veneta 1728. in f. T. 2. p. 622. tilleg-
 ger Isidi at have opfundet de Ægyptiske
 Bogstaver, hvilken Mening dog ganske vel
 kan foreenes med den anden, der tilegner
 Hermeti det, saasom Hermes eller Thoth,
 skal efter de Flestes Tilstaaelse have været udi
 Tjeneste hos Osiris og Isis. Paa et andet
 Sted siger Diodorus l. 1. p. 80. at Ægypte-
 terne gave sig selv ud for at have opfundet
 Bogstaverne, hvormed ogsaa Tacitus ex
 edit. Blaviana Amstelodami 1685. in 8vo.
 Tom. I. l. II. c. 14. p. 649. kommer over-
 eens, dertil endda leggende, at Phænicierne
 have bekommet deres Bogstaver af Ægypte-
 terne, men siden af nogle bleve anseete for
 at være de første Opfindere af dem, fordi de
 først bragte dem til Grækerland, saa og at
 Ægypterne have først af alle udhugget Hies-
 roglypher eller Dyrs Billeder paa Stene,
 og derved givet deres Tanker tilkiende.
 Plinius ex edit. Harduini in 4to. T. 2. l. 7.
 c. 57. p. 94. beretter efter den gamle Skri-
 bent Anticlidem, at en Ægypter ved Navn
 Menon skal have opfundet Bogstaverne
 15. Aar før Phoroneus kom paa Echronen i
 Argos. Gregorius Nazianzenus ex edit.
 Coloniensi 1690. in f. T. I. orat. 3. p. 99.

staaer vel udi Tvil, enten han skal tillegge
 Egypter, Phænicier, eller Hebræer Bog-
 stavernes Opfindelse, men det er klart, at
 Phænicierne, der stamme fra Egypterne,
 have faaet dem fra Egypten, og hvad den
 Mening angaaer, at Moses er Opfinder af
 Bogstaverne, da er den længe siden til intet
 giort af lærde Mænd, og forsvores ikkun af
 de Theologis, (hvoriblant Gregorius udi sin
 Tid haver været en), som mene, at den hellig-
 ge Skrift taber noget af sin Ansæelse, saa
 fremt man berøver dens ældste Skribent slig
 Ære. Pollux ex edit. Amst. 1706. l. 4. c. 10.
 Segm. 77. p. 392. tillegger Osiridi at have
 først opfundet den mangfoldig lydende Floite,
 og forfærdiget den af Bygstræe. Diodorus
 T. 1. p. 18. og 19. siger, at Osiris og Isis
 have bygget den store Stad Theben, som
 da maae være den ældste paa Jorden efter
 Syndfloden, naar man undtager Babylon,
 hvormed ogsaa Plinius T. 2. l. 7. p. 95. for
 saa vidt istemmer, naar han forsikrer, at
 Diospolis, det er Theben i Egypten,
 har været bygt længe for Athenen, Argos
 eller Sicyon. Diodorus udgiver desuden
 paa bemeldte Sted Osiris og Isis for Op-
 findere af Algerdyrkning, Vintæets Plant-
 ning, Templer, Baaben, Guld- og Kob-
 ber-Gruber. Fremdeles tillegger han og
 Hermeti at have opfundet Offer og Tjeneste
 Lyh. Selsk. Skr. 1. D. P til

til Guderne, Stjernernes Orden, Bryder-
 Konsten, anstændig Umgængelse i Sam-
 kvæm, Lyren med tre Strænger, og tre For-
 ner, og endelig Olietræets Plantning. Cle-
 mens Alexandrinus ex edit. Paris. 1641. in
 f. Stromat. l. 1. p. 307. taler om en Ægypto-
 ter ved Navn Apis, som Opfinder af Me-
 dicinen, hvilken Videnskab ogsaa Plinius
 t. 2. l. 7. p. 97. tillegger Ægypterne i Al-
 mindelighed som Opfindere. Herodotus
 l. 2. p. 91. tilskriver Ægypterne først af alle
 at have deelt Aaret i 12. Maaneder, hvor-
 ved Solini ad calcem Melæ Basileæ 1595. in
 8vo c. 3. p. 156. vrangt Foregivende falder
 bort, at de have ikkun havt fire Maaneder i
 deres Aar lige indtil Augusti Tid. Herod-
 dotus vidner fremdeles, at de have deelt Aa-
 ret efter Solens Gang, og at hver af deres
 Maaneder haver bestaaet af 30. Dage,
 hvortil de mod hvert Aars Slutning lagde
 fem Dage. Arnobius contra gentes ex
 edit. Lugd. Bat. 1651. in 4to l. 2. p. 92.
 tillegger ogsaa derfor den bekiendte Thoth
 eller Theuth, som han kalder ham, Astro-
 nomiens Opfindelse. Cicero Op. phil. t. 1.
 l. 1. de Divinatione p. 156. vidner, at Æ-
 gypterne have fra utænkkelige Tider af Dyr-
 ket denne Videnskab; dog synes han snarere
 at tillegge Chaldæerne dens Opfindelse. Paa
 samme Sted tilegner han baade Chaldæer

og Ægypter Astrologiens Opfindelse, hvilket ogsaa Plinius t. 2. l. 7. p. 102., og Clemens Alexandrinus Strom. l. 1. p. 306. giorer. Fremdeles skriver Cicero l. 3. de natura Deorum p. 139. at Thoth haver først givet Ægypterne Love; Herodotus l. 2. p. 91. at Ægypterne have førend andre oprettet Altene, Billeder og Templer til Guderne, saa og givet de tolv Guder deres Navne førend Grækerne; p. 129. at de ere Opfindere af Geometrien, hvormed ogsaa istemmer Tatianus contra Græcos ad calcem Justinii Martyris ex edit. Colonienfi 1686. in f. p. 141.; Gregorius Nazianzenus t. 1. p. 100. og Clemens Alexandrinus Strom. l. 1. p. 306; p. 137. at de først have bragt den Mening paa Banen, at Menneskenes Sieler ere udsdelige, og vandre fra eet Legem om i et andet, endskjønt nogle Græker have udgivet sig for at være Opfindere heraf, hvilke han dog ei vil navngive, ihvor vel de ere ham bekiendte, hvormed han uden al Tvil sigter til Pythagoras; Tatianus p. 141. at de ved deres Kroniker have givet den første Anledning til Historiers Forfættelse; Plinius t. 2. l. 7. p. 96. at Bæverkonsten er deres Paasfund, hvormed ogsaa Julius Firmicus Maternus de Errone profanarum Religionum p. 33. ad calcem Minucii Felicis ex edit. Hackiana L. Bat. 1672. istemmer, ja end yderligere

oplyser, naar han beretter, at Minerva, en Dotter af den Egyptiske Konge Nilo, først opfandt den; p. 99. at kongelig Regiering først er indført af dem, hvilket dog strider imod det Skriften fortæller om Nimrod; p. 104. at en Lydier ved Navn Gyges først har i Egypten opfundet Malerkonsten, hvilket Sted dog paa adskillige Maader læses i Manuscripterne, hvorfor man har Føie til at holde denne Beretning for urigtig, fornemmelig naar man overveier de gamle Egypters liden Omgang med Fremmede, ja næsten Afstøje for dem, og de store Tanker, som de havde om sig selv, og derimod Foragt for alle andre Folk; T. 5. l. 35. p. 177. at de rosende sig af at have opfundet Malerkonsten 6000. Aar før den kom i Brug i Grækerland, hvilket han dog med Rette anseer for Prælestorie; p. 178. at en Egypter ved Navn Phislocles, hvilket Navn dog ikke er Egyptisk, men Græsk, menes først at have opfundet den allercældste Maade at male paa, nemlig med Linier og Stræger at omgive et Menneskes Skygge; T. 2. p. 104. at Danaus, som efter alles Tilstaaelse var af Fødsel en Egypter, kom først med et Skib fra Egypten til Grækerland; Palæphatus i Galei opusc. mythol. p. 64. at Vulcanus Konge i Egypten har først opfundet at forfærdige Baaben af Jern; Pollux l. 4. c. 10. Segm.

75. p. 390. at Monaulus et musicalsk Instrument, som fornemmelig brugtes til Brøl-
luper, er deres Opfindelse; Og efter Clemens
Strom. l. i. p. 306. Løgter ligeledes. Disse
ere de Bidnesbyrd, som jeg har samlet om
Ægypternes Opfindelser udi Videnskaber,
hvoraf jeg dog tilstaaer at meget er ubist, og
at jeg vel ogsaa haver forbigaaet endeel Bid-
nesbyrd, deels ved at oversee dem, og deels
ved ei at have læst de Skribenter, hvori de
findes. Men med alt det maae man dog til-
staae, at disse skriftlige Bidnesbyrd, tillige
med de Diensynlige, jeg mener deres Byg-
ninger, som endnu enten ganske, eller og til
deels findes, kunne ei andet end opvække hos
alle høie Tanker og Forundring over de gam-
le Ægypters Wiisdom, som og er saa berømt
i Skriften, og hvorudi Moses blev oplært.
Ingen kan derfor betage dem Æren af at
have været Opfindere af Hieroglypher, Skrift
og Bogstaver, Geometrie, og Pragt saavel
i Bygninger, som i Gudstienesten, og maa-
skee ogsaa af Algerdyrkningen. Med saa
Ord, det er høilig at beklage, at hverken
det Ægyptiske Sprog, og Bogstaver ere
blevne ved at være bekiendte indtil vore Ti-
der, ei heller nogen Krønike blevet tilovers
skrevet af dette Folk selv, hvorved vi kunde
udførlig og rigtig underrettes, saavel om
deres Bedrifter, som og, og det fornem-

melig, om deres Fremgang udi Konster og Videnskaber.

P. 517. S. 630. Den lærde Eratosthenes haver bevaret os Betydningen af det Navn Nitocris i det ægyptiske Sprog, udi hans Fortegnelse af Kongerne i Theben, og lært os at det betyder den overvindende Minerva, hvilken Udleggelse Jablonsky med flere ligedanne Exempler stadfæster udi Pantheon part. 1. l. 1. c. 3. p. 55.

P. 525. S. 632. not. 469. b) Til de Grunde som den store Baumgarten anfører mod Newtons Mening, at Sesostris, Bacchus og Sesar ere een og den samme Person, kan endda legges følgende, ragne af Tidsregningen, og som lester min Tanke faste Newtons Sætning aldeles over Ende: Der som Sesar haver været den samme, som Grækerne Bacchus, saa maa han næsten have regieret i 300. Aar, en Tid, som er saa lang, at derpaa intet Exempel findes udi Historien af de Tider, og hvis Urimelighed, ja Umulighed ligger klarlig for Dagen. Newton tilstaaer selv, at Bacchus haver levet een Slægtes Alder for Argonauternes Tog, hvilket efter alle andre Chronologisters Tilstaaelse eiler faldet senere ind end under Gedeon, og fra Gedeon og

til

til Rhoboams 6. Regierings Aar, da Sesac faldt ind udi Juda, er baade efter den hellige Skrift, saa og de hedske Skribenter efter Synchronismus omtrent 270. Aar. Bacchus og Sesac kan derfor umulig have været een og den samme Person, med mindre man vil imod Marmorne af Arundel, og imod alle Vidnesbyrd støtte Tiden af det Argonautiske Tog, den Trojanske Krig, og flere saadanne vigtige Tildragelser neden for Salomons Regiering, hvilket da ei kunde kaldes at oplyse, men reent at forvirre og kuldkaſte den hele gamle Historie. Bemældte gamle Ting maatte da være skeedte udi yngre Tider, end Grækernes Coloniers Stiftelse udi Asien, end Archonternes Indførsel i Athenen, og Homerus kom til at leve omtrent paa samme Tid, som den Trojanske Krig, efter dette System, fortes, en Sag der strider imod al Alderdommens eenstemmige Beretning, og kan igiendrives af Homeri egne Skrifter. Newton antager vel saadan Tidsregning for at bevise sin Mening om Baccho og Sesac at være een Person; men man kan sige, at han herved opofrer al Historiens Troværdighed. Fremdeles holder han for at Grækernes Bacchus er den samme, som Egypternes Osiris, hvilken Mening nødvendig bortfalder, saa snart man antager Jablonstys Sætning, at

Osiris aldrig haver været et Navn af noget
 Menneske, men et Symbolisk af Solen.
 Til disse og flere saadanne ubevislige Menin-
 ger er den fortreffelige Newton blevet bragt
 af den særdeles Lyst, som han havde til at
 nedtrøkke Egypterne, baade i Henseende
 til deres Elde, som og tilige Opdragelser
 i Videnskaber, og derimod at ophøie Edo-
 miterne, et ringe, nyt, foragtet og ubekendt
 Folk, imod det andet at regne, tvertimod
 baade Skriftens, og alle hedenste Skriben-
 ters, saa og Egyptens egne herlige Mo-
 numenters Vidnesbyrd. Det er ellers
 meget vanskeligt at fastsætte, om Sesostris er
 enten den samme som Bacchus, Memnon,
 Osymandyas, Sesar, eller nogen anden,
 saa og paa hvad Tid han haver levet; dog synes
 mig rimeligst, at han er Skriftens Sesar,
 og Diodori Osymandyas og Sesostris,
 hvoraf ved Bildfarelse ere giorte tvende ad-
 skilte Personer, saafremt ellers Osymandyas
 haver regieret paa noget andet Sted end i de
 Egyptiske Præsters Hierner. Jeg finder ik-
 ke udi Skriften talet om nogen anden gam-
 mel Egyptisk Konge og Seierherre lundtagen
 om Sesar alene, hvoraf jeg slutter at han
 maa være Sesostris, saasom Egypterne
 ei vel kunde komme ind i Asien uden iglen-
 nem Jodeland, og det derfor er venteligt at
 Skriften havde maattet tale om saa mærkverts

dig en Ting, saa fremt den oftere og tilforn var
 seet end med Sesac. Naar jeg hertil leg-
 ger den rimelige Formodning, at saa store
 Seierherrer, der have giort Erobringer i
 langt fraliggende Lande, ere efter al Anseens-
 de ei saa gamle, som de gemeenligen gives
 ud for, den Mængde af Ethiopier, som
 Sesac havde i sin Hær, og den skammelige
 Støtte opreist af Sesostris, som Herodo-
 tus vidner at have seet hos Syrerne i Pa-
 læstina, og ligner den med Rhoboams fei-
 ge Opførsel, saa bringer alt dette mig paa
 de Tanker at Sesac og Sesostris ere kun to
 adskilte Navne af een Konge.

P. 557. §. 679. Det Herodotus for-
 tæller l. 2. p. 32. om det sluttede Forbund
 imellem Amasis, Konge af Egypten, og
 Cræsus, Konge af Lydien, tiener meget til at
 bestyrke Xenophontis dobbelte Beretning,
 baade om de Egyptiske Hielpetropper, som
 virkelig sigtede udi Crosis Hær imod Cyrum,
 saa og om Cyri siden foretagne Tog mod
 Egypten, ventelig for at hævne sig. Xe-
 nophon er ellers saa kort udi sin Fortælling
 om Erobringen af Egypten, som han kal-
 der den, saa man derfor ei bør nægte, at
 det jo er Cambyses Cyri Søn, der egentli-
 gen siden erobrede Egypten, og derfor
 holde for, at Cyrus lod sig nøie med at gje-
 ve sig Egypten skatkyldig. P.

P. 558. §. 680. Endskjønt man maa tilstaae, at Nitetis vilde, saafremt hun var en Dotter af Apries, have været alt for gammel til at ægte Cambyses; saa synes mig dog, at Forfatterne gaae forvidt, naar de aldeles forkaste en Beretning, som saa mange troværdige Skribenter eenstemmigen fortælle, endskjønt de i nogle Omstændigheder ere adskildte fra hinanden. Dersom man antager den Mening, at Nitetis haver været Cambysis Dronning, saa faaer man at give hende ud enten for en Sønne- eller Dotter-Dotter af Aprie. Mener man derimod, at hun haver været gift med Cyro selv, saa falder den Banskkelighed om hendes Alder bort, thi da har hun, endskjønt en Dotter af Aprie, kunnet være gift i sit 20. Aar. Herodotus anfører l. 3. p. 161. og 162. begge Meninger, dog holder han selv det for urigtigt, at Nitetis haver ægtet Cyrum. Polyænus derimod ex edit. Pancratii Maasvici Lugd. Bat. 1690. in 8vo. l. 8. c. 28. og Dinon i sin Persiske Historie, og Lynceas den Naocratiter udi sin Ægyptiske Histories 3. Bog, apud Athenæum ex edit. Casauboni 1598. in f. l. 13. p. 560. vidne, at Nitetis blev gift med Cyro. Hvorimod Ctesias hos samme Skribent gifter hende med Cambyse. Jablonsky viser udi Pantheon part. 1. l. 1. c. 3. p. 57. meget smukt,

at den Gudinde Neiths Navn findes udi Nitetis.

N. 565. §. 690. Foruden Diodorus, som Forfatterne anføre om den Persiske Admiral Gaos, taler ogsaa Polyænus om ham l. 7. c. 18., og fortæller en List som han brugte, da han anførte den Persiske Flode udi den Cypriske Krig. Hans Død indfalder udi Kong Artaxerxis 20. Regierings Aar.

N. 576. §. 702. Denne Tullis er uden Tvivl den samme, hvorum Suidas T. 1. p. 1325. i det Ord Thulis, og Joannes Malala l. 2. p. 9. in Corpore Byzantino ex edit. Veneta t. 24. tale og berette, at han var meget mægtig, men hovmodede sig tilsidst saa meget af sin Lykke, at han adspurgte Oraclet, om der var nogen mægtigere til i Verden end han, hvorpaa han dog ikkun fik et slet Svar, og kort efter omkom i Africa. At Tullis haver regieret i Egypten, berøer altsaa ei alene paa de Arabiske Skribenters Udsigende.